

BİR FİKİR VE SİYASET ADAMI OLARAK EBÜZZİYA MEHMED TEVFİK HAYATI VE ESERLERİ ÜZERİNE BİR ÇALIŞMA

A STUDY ON THE LIFE AND WORKS OF EBUZZIYA MEHMED TEVFIK LIFE AS A IDEA AND POLITICAL MAN

Nuri YAVUZ*

Abdullah KARA*

*Makale Bilgisi/Article Info: Geliş/Received: 07/11/2019 Düzeltme/Revised: 16/12/2019
Kabul/Accepted: 24/12/2019*

ÖZ

Ebüzziya Tevfik matbaacı, gazeteci ve yayımcı kimliği ile Türk basın tarihinin önemli şahsiyetlerinden birisidir. Yaşadığı bütün zorluklara rağmen basın uğruna mücadele etmekten vazgeçmemiştir. Bu mücadeleyi, gazete, dergi ve salname neşrederek ömrü boyunca devam ettirmiştir. Dönemin yönetimine yönelttiği eleştiri yazıları sebebiyle çalıştığı gazeteler ve dergiler kapatılmış ve bu sebeplerle sürgüne gönderilmiştir. Dönem yönetimine karşı farklı isimlerde dergiler çıkarmış ve düşüncelerini bu yolla halka aktarmaya çalışmıştır.

Ülkeye pek çok alanda Batı yeniliklerini getirmiş, pek çok konuda ilk olmuş, Hürriyet ve Meşrutiyet uğruna giriştiği mücadelelerde ömrünün dörtte birini hapiste geçirmiş gerek istibdat gerekse Meşrutiyet dönemlerinde 11 defa tutuklanmış, evi-işyeri basılmış, evraklarına el konulmuştur.

Ebüzziya Tevfik'in çalışmalarına bakıldığında; İlk telif piyes "Ecel-i Kaza" onun eseridir. Aynı yıl içinde hem üç gazete hem de dergi yayınlayan ilk kişi O'dur. "Salname-i Hadika" ismiyle ilk özel yıllık onun tarafından çıkarılmıştır. Ayrıca devletin çıkardığı salnameleri (yıllıkları) matbaa harfleriyle ilk kez o basmıştır. İlk antolojik edebiyat tarihini, "Numune-i Edebiyat-ı Osmaniye" adıyla hazırlamıştır. İlk fikir dergisi olan "Mecmuayı Ebüzziya"yı yayınlamıştır. Matbaacılık alanında yaptıklarından Batı tarafından liyakat madalyası verilen ilk kişidir. İlk resimli takvim onun matbaasında basılmıştır. Külliyyat halinde kitap basan ilk yayıncıdır. Serinin adı "Kitaphane-i Ebüzziya"dır. İlk gizli örgüt tarihi yazarıdır. "Yeni Osmanlılar" hareketinin tarihini yazmıştır. İlk işçi hareketi olarak kabul edilen, tersane işçilerinin hükümet merkezine yürüyüşünü gazete yazısıyla savunan kişidir. İlk kadın dergisi olan "Terakki-i Muhadderat"ın yazı işleri sorumlusudur. İlk kadın takvimi olan "Takvimü'n Nisa" onun tarafından basılmıştır.

Ebüzziya Tevfik matbaacılık alanında uyguladığı modern yöntemler sayesinde Türk matbaacılığının çehresini değiştirmiştir. Ebüzziya Tevfik dönemin önemli yazarlarından Namık Kemal ve Şinasi'den düşünce olarak etkilenmiştir. Çok iyi bir eğitim almamış olmasına rağmen kendisini yetiştirmiş; Fransızca, Almanca, Arapça ve Farsça gibi yabancı dilleri öğrenmiştir. Öğrendiği dilleri etkili olarak kullanmış hem tercüme yapmış hem de Batı'daki matbaa alanındaki gelişmeleri takip ederek ülkemizde batılı anlamda modern matbaanın kurulmasına katkıda bulunmuştur.

Anahtar Kelimeler: Edebiyat Tarihi, Ebüzziya Tevfik, Tanzimat Dönemi Aydını.

* Prof. Dr.; Artvin Çoruh Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, nyavuz@artvin.edu.tr.

* Dr.; abdullahkara01@gmail.com.

EXTENDED SUMMARY

The Tanzimat period is one of most important periods of Ottoman history and literature. During this period, there have been great changes in almost every field. The intellectuals of the period carried out important activities to spread the changes seen as "Westernization". In the Ottoman Empire journalist, publisher and politician Tevfik Ebüzziya which is a person that makes printing art in Turkey.

Ebüzziya Tevfik is one of most important personalities of the Tanzimat in the field of press and printing. There are many studies written by Ebüzziya. These studies provide information about the social, cultural and literary life of the period of Tanzimat. Ebüzziya Tevfik, who was the Pioneer of innovations in many fields such as press, journalism and printing techniques in Ottoman period, is known as an encyclopedic Publisher who introduced important names of Tanzimat period to the next generations as well as his literary personality. Ebüzziya Tevfik is an Ottoman intellectual who believes that a nation can only if it adheres to its customs and traditions, national and religious beliefs and at the same time accepting all kinds of innovations useful to it. In this study, Ebüzziya Tevfik's life, literary personality, his Works and innovations in field of printing, as well as contributions to the life of the press by addressing the contribution of the study is aimed to contribute to the studies in the field of literature history.

Ebüzziya Tevfik is an important person in the history of Turkish press with her identity as a printer, journalist and publisher. Despite all the difficulties, he did not stop fighting for the press. He continued this struggle through his life by publishing newspapers, magazines and salname. The closure of the newspapers he worked in, his arrest due to differences of opinion with the administration of the period, even his exile, did not turn him off. The newspapers and magazines he worked were closed due to his criticism of the management of the period and he was exiled for these reasons. He published magazines of different names against the period management and tried to convey his thought to the public in this way.

It brought western innovations in many areas to the country, became the first in many subjects, spent a quarter of its life in the struggles for Hürriyet and the Constitutional Monarchy. When we look at the work of Ebüzziya Tevfik; The first copyright play "Ecel-i Kaza" is his work. He was the first person to publish three newspapers and magazines in the same year. The first special year, name Salname-i Hadika", was issued by him. In addition, he published the salnames (annuals) issued by the state for the first time in print letters. He prepared the first history of anthological literature under the name of "Numune-i Edebiyat-ı Osmaniye". He published his first idea magazine "Mecmuayı Ebüzziya". He was the first person to be awarded a medal of merit by the West for his work in the field of printing. The first illustrated calendar was printed in his printing press. He was the first publisher to publish books in a collection. The name of the series is "Aphane Kitaphane-i Ebüzziya.. He was the first secret organization history writer. He wrote the history of the "New Ottomans" movement. It is the first worker movement to defend the march of the shipyard workers to the government center in a newspaper article. She is the editor in charge of the first women's magazine "Terakki-i Muhadderat". The first women's calendar, the Calendar of Nisa Nis, was published by him.

Ebüzziya Tevfik changed the face of Turkish printing especially with the modern methods applied in the field of printing. Ebüzziya Tevfik was influenced by the important writers of the period, Namık Kemal and Şinasi. Although he did not receive a very good education, he taught himself foreign languages such as French, German, Arabic and Persian. He has used the languages he has learned effectively and made translations as well as following the developments in the field of printing in the West and contributing to the establishment of a modern printing house in the western sense in our country.

In this article, Ebüzziya Tevfik's life, works, thinking structure and innovations brought to the country are discussed with a different point of view.

Key Words: Literary History, Ebüzziya Tevfik, The Intellectual of Tanzimat Era.

GİRİŞ

Osmanlı devletinde gazeteci, yayımcı ve siyaset adamı olan Ebüzziya Tevfik Türkiye'de matbaacılığı sanat haline getiren kişi olarak bilinmektedir. Bu doğrultuda modern baskı uygulamalarını ülkeye getirmiş ve modern anlamda matbaacılığın kurucusu sayılmıştır. İnce bir sanatsal zevke sahip olmasından dolayı eserlerini Batı'dan sağladığı olanaklarla Batı'daki örnekleri aşan bir düzeye ulaştırmıştır. Ebüzziya Tevfik 17 Şubat 1849 İstanbul'da doğmuş 27 Ocak 1913'te İstanbul'da ölmüştür. XIII. yüzyılda Horasan'dan gelerek, Konya'nın Koçhisar kazasına yerleşen "Şerefli" aşiretine mensup Esbkeşân (Atçeken) Hacı Hasanoğlu ailesine

mensup olduğu bilinmektedir. Babası Şerefli aşiretinden gelen ve Evkaf Mümeyyizliği yapmış olan Kâmil Efendi'dir.

Ebüz Ziya Tevfik babası Hasan Kâmil Efendi, Koçhisar'da Evkaf Memuru olarak görev yaparken 1843 yılında İstanbul'a Maliye Dairesi Sergi Kalemi'ne tayin edilmiş, böylece Ebüz'ziya Tevfik'in ailesi İstanbul'a yerleşmiştir. Ailesinin İstanbul'a yerleşmesinden 6 yıl sonra Yerebatan'da Toprak sokaktaki evde Ebü'z Ziya Tevfik doğmuştur.

Ebü'z Ziya Tevfik ilk tahsiline Cevriye Kalfa Sıbyan Mektebi'nde başlamış, sekiz yaşında babasının ölümü üzerine "Peder Mande" (O dönemde memur olan bir babanın vefatından sonra çocuğunun aynı işi sürdürdüğü usule verilen ad) denilen usulle, Maliye Sergi Kalemi'ne "Çırağ" (Maaşlı Stajyer) olarak memuriyete başlamıştır. Memurluk yaparken tanıştığı Namık Kemal ve Şinasi'nin Ebüz Ziya Tevfik'in birçok alanda gelişmesine katkısı olmuştur.

Tanzimatçıların çoğu gibi, Ebüz Ziya Tevfik de ileri düzeyde bir eğitime sahip olmamış fakat o kendi imkânlarıyla kendisini yetiştirmiştir. Nitekim bir yazısında o, "Ben Arabi'den ders almadığım gibi Türkçemizden dahi ders olarak ne (Kavâ'id-i Osmaniyye) okudum, ne de o kabilden olan Kütüb-i âliye-i lisâniyye." sözleriyle, düzenli bir dil eğitimi almadığını açıkça ifade etmiştir. Buna rağmen zamanla kendi kendisini azimli bir şekilde yetiştirerek Fransızca, Almanca, Arapça ve Farsça gibi yabancı dilleri bilmeye vakıf olmuştur.

Manevi kişiliğinin gelişmesinde Namık Kemal'in etkisi çok fazladır. Henüz 16-17 yaşında iken, Namık Kemal ve onun vasıtası ile Şinasi ile tanışma imkânı bulmuştur. O devirde gençliğin okuma ve memleket meseleleri hakkında bilgilerini paylaştıkları Uzun-Kahve (Sonraki adı: Sarafim Kıraathânesi) ile Tasvir-i Efkâr matbaasına gitmeye başlamıştır. Kemal Sadullah Bey (Paşa) Hâlet Ali, Vidinli Tevfik Bey, Âteullah Bey, Reşad ve Nuri Bey'lerin toplandığı bu yer Ebü'z Ziya Tevfik için o dönem kendini yetiştirmesi açısından çok geliyordu. Kendisini bu sohbetlere öylesine kaptırmış olmalı ki memur bulunduğu Maliye Nezareti Mektub-i Kalemi'ne devam etmez olmuş; hatta bundan dolayı, o sırada Esham-ı Umûmiye Tahrirat Kalemi'ne bir zatın tavsiyesi ile tayin edildiğinden bile haberi olmamıştır. Kendisine göre okul ve tecrübe kazanacağı mekân bu kişilerin toplanmış olduğu Tasvir-i Efkâr Matbaası idi.

Maliye Nezareti'nde çeşitli kalemlerde çalıştıktan sonra, Şûrây-ı Devlet (Danıştay) Mülazımlığı'na alınmış, burada görev yaptığı süre zarfında hem değerli şahsiyetlerle birlikte önemli hizmetlerde bulunmuş hem de basınla münasebetini daha sıkı bir şekilde sürdürmüştür. Bu konuda kendisi şu açıklamayı yapmıştır: "Gerek Sait Bey ve gerek ben Şûrâda bulunmakla beraber, matbuâtla olan münasebetimizi muhafaza etmiş ve lüzum gördükçe yazmakta kusur etmemiş idik."

Bu arada Ruznâme-i Ceride-i Havadis adlı gazetede çalışmaya başlamış (1864); burada Namık Kemal ve onun vasıtasıyla Şinasi ile tanışma imkânı bulmuş, akabinde Tasvir-i Efkâr adlı gazetede yazmaya başlamıştır. Yaklaşık 1 yıl sonra (1865)'te "Yeni Osmanlılar" adlı cemiyete katılmıştır. Yirmi yaşına geldiği zaman Terakki gazetesi yazı işleri müdürü olmuştur. 1868 yılında Terakki-i Muhadderat ismiyle anılan ilk kadın dergisi; daha sonra 1870 yılında Terakki Eğlencesi ve Letâif-i Asâr isimleriyle iki mizah dergisi yayımlamıştır. Bunlar dışında yine aynı yıl içerisinde Hakâiku'l Vekâyi gazetesinde yazılar yazmış, Hayal, Çingiraklı Tatar dergilerinde çalışmıştır.

İdareci kadronun değişmesi ile birlikte, Midhat Paşa'nın bir zamanlar koruduğu kişiler ile birlikte 1872 senesinde kendi adıyla neşretmiş olduğu bazı yazılarının hükümette rahatsızlık uyandırması sebebiyle Ebüz Ziya Tevfik'in Şurâ-yı Devlet'teki görevine son verilmiştir.

Bu gelişmeden sonra onun hayatında büyük çapta bir değişim meydana gelmiştir. Artık o, kendisini daha fazla basın, yayın, matbaacılık ve edebiyata verme imkânı bulmuştur. Böylelikle yazarlığının “Hazırlık” safhası kapanarak “Ustalık dönemi” başlamıştır.

Şinasi'nin ölümü üzerine Tasvir-i Efkâr Matbaası satılığa çıkarılmış, o günlerde ülkede meşrutiyet fikirlerini yaymak isteyen ve bunun için de gazete çıkarmayı düşünen Mustafa Fâzıl Paşa bu matbaayı alarak “Yeni Osmanlılar Cemiyeti”ne hediye etmiştir. Namık Kemal ve Menâpirzâde Nuri ve Kayazâde Reşad Beyler haklarından feragat etmiş olmaları üzere matbaanın yeni sahibi Ebüz Ziya Tevfik olmuştur. Şurây-ı Devletten azledilmiş olan Ebüz Ziya Tevfik Bey, Sultan Hamam'da kiraladığı pasajda söz konusu matbaayı kurmuş ve açmıştır. Burada ilk yayımladığı eserler arasında 1872 yılında kendisinin ilk telif eseri olan Ecel-i Kaza adlı piyesi de yer almıştır. Ancak bu matbaada Ecel-i Kaza'dan daha önce, altıncı dönemini idrak edecek olan İbret adlı eseri basılmıştır.

Okuyucu kesiminden büyük ilgi gören İbret'in tirajının kısa zamanda süratle yükselmesi Mahmud Nedim Paşa Hükümeti'ni rahatsız etmiştir. Ayrıca hükümeti hicveden yazılardan dolayı; henüz 19. sayısında iken 4 ay süreyle kapatılmıştır. Hemen akabinde İbret'in sahiplerinden olan Nuri Bey Ankara Mektupçuluğuna, Reşad Bey ise Bilecik Kaymakamlığına gönderilmiştir. Ebüz Ziya Tevfik de İzmir'de yeni kurulan Muhâkeme-i Kebîre-i Merkeziye Başkâtipliğine tayin edilerek İstanbul'dan uzaklaştırılmak istenmiştir. Fakat daha sonra Mahmud Nedim Paşa yerine sadarete Mithad Paşa getirilince İzmir mahkemesinde lağvedilmiş ve böylece Ebüz Ziya Tevfik Bey sürgünden kurtulmuştur.

Ebüz Ziya Tevfik bu sürgünden kurtulduktan sonra Sıraç isimli bir gazete çıkarmaya çalışmış, fakat ruhsat verilmeyince bir ziraat gazetesi olan Hadika'yı kiralarak siyasi gazete haline getirip yayınlamaya başlamıştır. (09.11.1872). Aynı zamanda matbaasında çalışmaya devam etmiştir. Bu sırada hükümet yazılarını aşırı bulduğu Hadika Gazetesi'ni de 56. sayıda kapatınca, yayıma devam edebilmek için “Cüzdan” adıyla bir dergi çıkarmış, fakat dergi ilk sayısında hem kapatılmış hem de toplatılmıştır. Bu dergi Türk yayın tarihinde toplatılan ilk dergi olarak literatüre geçmiştir. (05.02.1873).

Yine 1873 yılında, Türk yazın tarihinde ilk defa bir gazete adına çıkarılan ve ilk edebi almanak özelliğini taşıyan Sâlnâme-i Hadika adlı yıllığı yayımlamıştır.

Sirac Gazetesi'nde hükümeti yeren yazılar yazmasından dolayı Sultan Abdülaziz'in tepkisini çekmiştir. Görevlerinden azl olmuş olan Namık Kemal ve Nuri Bey'in “İbret” adlı gazetede yazdıkları yazılar da eklenince bu saymış olduğumuz gazeteler Sultan Abdülaziz'in iradesiyle kapatılmış, Namık Kemal, Ahmet Mithad, İsmail Hakkı (Bereketzâde), Nuri ve Ebüz Ziya Bey'ler tutuklanmıştır. Namık Kemal Kıbrıs'a, Ahmet Mithad ile Ebüz Ziya Tevfik ise Rodos'a sürülmüştür.

Tevfik Bey, 1873-1876 yıllarında Rodos'ta sürgünde iken hem mahkûmlarla hem de el sanatlarıyla meşgul olmuştur. Bununla beraber okuyup yazmaya ve yayın faaliyetlerine devam etmiş, bu çalışmalarını “Ebüz Ziya” takma adını kullanarak sürdürmüştür. Bir mahkûm ve sürgünün kendi adıyla yazı yazması yasak olduğundan dolayı, büyük oğlu Ziya'ya nispetle “Ebüz Ziya” takma adını kullanmaya başlamıştır. 31 Mayıs 1876 tarihinde ilan edilen af ile birlikte İstanbul'a döndükten sonra gazetelere yazdığı yazılarda ve ilanlarda bundan böyle takma adı isim olarak kullanacağını açıklamıştır. Bu isim daha sonra ailesine soyadı olmuştur.

1873 yılında “Vatan Yahut Silistre” oyununun sahnelenmesinden sonra çıkan olaylar nedeniyle Rodos'a sürülmüştür. Yaklaşık 3 yıl kadar Rodos'ta sürgün olarak yaşayan Ebüz Ziya Tevfik, Sultan Abdülaziz'in yerine Sultan V. Murat'ın tahta geçmesinden sonra yeni padişahın çıkardığı siyasi üzerine 1876 Haziran'ında İstanbul'a dönmüştür.

Yazar'ın Rodos'ta iken hazırlayıp çıkardığı eserler ise şu şekilde sıralanabilir: Numûne-i Edebiyyât-ı Osmâniyye (1876) Osmanlı nesrinin tekâmülünü gösteren antoloji, Muharrir Dergisi (1876) (Bunun ilk dört sayısı Ebüz Ziya Rodos'ta iken İstanbul'daki Şemsettin Sami'ye çıkarttırılmıştır.) ayrıca yazar Ebüz Ziya künyesini oğlu Ziya'ya nispetle ilk kez bu dergide kullanmıştır. Victor Hugo'nun "Angelo Tyran de Padoue" isimli piyesinden "Habibe Yahut Semâhat-ı Aşk" adıyla adapte bir eser oluşturmuş, 1877 yılında Ahmet Midhat ile birlikte Paul de Kock'tan "Üç Yüzlü Bir Karı" adlı eserin çevirisini yapmıştır.

Sultan V. Murat Ebüz Ziya Bey'i Sultan II. Abdülhamid döneminde başlanan ve sonra devam eden Kanun-i Esasi çalışmalarına da katmıştır. Aynı zamanda sarayda kurulan "Cemiyet-i Mütercime" dâhil edilmiş; fakat kendisi bu heyette Ali Suavi'nin bulunmasından dolayı bu görevi kabul etmemiştir. Daha sonra 1877 yılının sekizinci ayında Bosna Vilayeti Mektupçuluğuna atanmıştır. Yazar Bosna'da görev yaptığı süre müddetinde Bosna Vilayeti Sâlnâmesinin 13. Sayısını, tipografi baskı yöntemi ile orijinal bir şekilde çıkarmıştır.

Ebüz Ziya Bey bir süre sonra Bosna'dan İstanbul'a döndüğünde yeni bir matbaa kurmaya çalışırken 1879'da "Sâlnâme-i Ebüz Ziya" adlı ikinci özel almanağını hazırlamıştır. Fakat eser daha matbaada iken gelen bir emirle imha edilmiştir. "Sâlnâme-i Ebüz Ziya" başlığı altında "Fünun ve Edebiyata Dairdir" kaydını taşıyan ve zabıtarlarca el konarak imha edilen bu almanağın üç nüshası mevcuttur.

1880'den sonra Hazine-i Hassaca bir "Hizmet-i muayyenede istihdam" edildikten sonra yazın hayatında olgunluk diyebileceğimiz döneme girmiştir.

Nitekim yazar 1880'den 1900 Konya sürgününe kadar; Sâlnâme-i Kameri, Rebî-i Marifet, Takvim-i Ebüz Ziya, Takvimü'n Nisâ adları altında toplam 18 adet yıllık türü eser yayımlamıştır.

Ebüz Ziya Tevfik Bey devrin fikir, edebiyat, sanat ve kültür dünyasını yansıtan Mecmua-i Ebüz Ziya'yı da yine 1880 yılından itibaren çıkarmaya başlamıştır. 1912 yılına kadar yayımlanmış olduğu bu dergi, çeşitli sebeplerden dolayı sekiz kez kesintiye uğramış ve son olarak 159. sayıda kalmıştır.

Öteki taraftan eski matbaasını Mihran Efendi'ye bırakan Ebüz Ziya Tevfik Almanya'dan getirttiği son model baskı makineleri, alet ve edevatıyla 1881 yılında Türk basım tarihinde bir dönüm noktası sayılabilecek Matbaa-yı Ebüz Ziya'yı kurup, 1882 yılında faaliyete geçirmiştir. Vefatından sonra oğulları tarafından da işletilen bu matbaada Ebüz Ziya, gittikçe tekâmül etmek kaydıyla, özellikle Konya'ya sürülmüş olduğu tarih olan 1900'e kadar yurt içinde ve dışında takdirle anılan sanat baskıları gerçekleştirmiş hatta dünyanın matbaacılık merkezi olarak kabul edilen Leipzig'de her yıl yayımlanan, güzel ve kaliteli baskı örneklerine yer veren Aus-Tausch, 1891-1899 yılları arasında Matbaa-i Ebuzziya'nın bastığı çalışmalardan üç örnek sunulmuştur. 1898'de de matbaacılık alanına yaptığı katkılar için Fransa hükümetinin "Liyakat Madalyası"yla onurlandırılmıştır.

Ebüz Ziya Tevfik son çalışmasını 1913 yılında "Yeni Mevkuflar" adı altında yayımlamıştır. Yazdığı bu son makaleyi kendi eliyle Tasvir-i Efkâr gazetesine getirmiş ve oğluna teslim etmiştir. Evine gitmek üzere köprüden Haydarpaşa vapuruna binmiş iken vapurun hareketinden önce rahatsızlanmış ve yanında bulunan Dr. Besim Ömer Paşa tarafından müdahale edilmiş fakat buna rağmen hayata gözlerini yummuştur.

Ebüz Ziya Tevfik 27 Ocak 1913 senesinde vefat etmiş; naaşı Bakırköy aile mezarlığındaki, genç yaşta vefat eden oğlu Ziya'nın yanına gömülmüştür.

1. Başlıca Çalışmaları

Ebüz Ziya Tevfik'in Bilinen Başlıca Eserleri Şunlardır:

1.1. Sâlnâme (Yıllık) ve Takvim Olarak Kaleme Aldığı Eserler

Sâlnâme-i Hadika Türkiye’de çıkarılan ilk almanaktır. (İstanbul, 1290)

Bosna Vilâyeti Sâlnâmesi tipografi ile basılan ilk il Sâlnâmesidir. (Saraybosna, 1295)

1) Sâlnâme-i Ebüz Ziya dağıtımı yapılmadan önce el konulup imha edilmiştir. (İstanbul, 1296)

2) Sâlnâme-i Kameri (İstanbul, 1297)

3) Rebi-i Ma’rifet- Sâlnâme-i Ebü’z Ziya (İstanbul, 1297).

1.2. Değişik Konularda Kaleme Aldığı Çalışmaları

1) Millet-i İsrâiliyye (İstanbul, 1305)

2) Makame-i Tevkîfiyye on iki nüsha olarak bastırılan bu eser bir hatıratır. (İstanbul, 1311) senesinde yayımlanmıştır.

3) Ne Edât-ı Nefyi Hakkında Tetebbuât (İstanbul, 1324).

4) Yeni Osmanlılar Tarihi. İlk defa 1909- 1910’da Yeni Tasvîr-i Efkâr’da tefrika şeklinde neşredilen eser, yıllar sonra notlar ve açıklamalarla birlikte Latin harfleriyle 3 cilt halinde Ziyâd Ebu’z Ziyâ tarafından yeniden yayınlanmıştır. (İstanbul, 1973-74)

5) Lûgât-ı Ebu’z Ziyâ (İstanbul 1306)

1.3. Yazmış Olduğu Piyesler

1) Ecel-i Kazâ. Altı perdelik bir dram olan eser, 29 Kasım 1872’de Gedik Paşa’daki Osmanlı Tiyatrosu’nda, saray dışında Türk seyircisine oynanan ilk te’lif piyestir. Ayrıca, Türk edebiyatında tenkit edilen ilk telif piyes olma özelliğini taşımaktadır.

2) Habîbe Yâhut Semâhât-ı Aşk. Dört perdelik bir dram olan bu eser Victor Hugo’nun Anjelo Ou Le Tyran adlı eserinden adapte edilmiştir. Ebuz Ziyâ, Rodos’ta sürgündeyken bu eseri yazmıştır.

1.4. Biyografi Alanında Yazdığı Eserler

1) Gutenberg ve İhtirâ-ı Fenn-i Tab’ (İstanbul, 1299)

2) İbn Sînâ (İstanbul, 1299)

3) Galileo (İstanbul, 1299)

4) Napolyon (İstanbul, 1299)

5) Diyojen (İstanbul, 1299)

6) Benjamin Franklin (İstanbul, 1299)

7) Büffon (İstanbul, 1299)

8) Hassan bin Sabbah (İstanbul, 1299)

9) Ezop (İstanbul, 1299)

10) Yahya bin Hâlid Bermek (İstanbul, 1300)

11) Hârun Er Reşid (İstanbul, 1300)

12) Jan jak Russo (İstanbul, 1303).

13) Namık Kemal (İstanbul, 1304)

14) Nikola Şamfor (İstanbul, 1305)

- 15) Sürûr-i Müverrih (İstanbul, 1305)
- 16) İmparator Wilhelm (İstanbul, 1305)
- 17) Nef'i (İstanbul, 1305)
- 18) Kemal (İstanbul, 1306)
- 19) Kemal Bey'in Tercüme-i Hâli (İstanbul, 1326)

1.5. Yabancı Dilden Tercüme Ettiği Eserler

- 1) Tarîk-i Refâh, Franklen'in Serveti hakkında Nesâyihî (Saraybosna, 1295).
- 2) Üç Yüzlü Bir Karı

1.6. Derleme Eserleri

- 1) Reşid Paşa Merhumun Bazı Âsâr-ı Siyâsiyyesi (İstanbul, 1289).
- 2) Numune-i Edebiyyât-ı Osmâniyye (İstanbul, 1296).
- 3) Cümel-i Müntehabe-i Kemal (İstanbul, 1299)
- 4) Durûb-ı Emsâl-i Osmâniyye (Şinasi'nin eserine 1764 atasözü ilave edilmiştir. İstanbul, 1302)
- 5) Muharrerât-ı Husûsiyye-i Âkif Paşa (İstanbul 1301)
- 6) Müntehabât-ı Tasvîr-i Efkâr, Siyâsiyyat- Şinasi, N.Kemal (İstanbul, 1303)
- 7) Müntehabât-ı Tasvîr-i Efkâr, Edebiyat- Şinasi (İstanbul, 1303)
- 8) Müntehabât-ı Tasvîr-i Efkâr, Edebiyat- Kemal (İstanbul, 1304)
- 9) Tazarruât-ı Sinân Paşa (İstanbul, 1309)
- 10) Müntehabât-ı Tasvir-i Efkâr, Makalât- Kemal (İstanbul, 1311)
- 11) Müntehabât-ı Tasvîr-i Efkâr, Makalât-ı Şinasi (İstanbul, 1311)

SONUÇ

Türk matbuatının en önemli şahsiyetlerinden biri olan Ebüz Ziya Tevfik aynı zamanda önemli bir gazeteci ve edebi şahsiyettir. Özellikle matbaacılık alanında uyguladığı modern yöntemler sayesinde Türk matbaacılığının çehresini değiştirmiştir. Ebüz Ziya Tevfik dönemin önemli yazarlarından Namık Kemal ve Şinasi'den düşünce olarak etkilenmiştir. Çok iyi bir eğitim almamış olmasına rağmen kendisini yetiştirmiş Fransızca, Almanca, Arapça ve Farsça gibi yabancı dilleri öğrenmeye vakıf olmuştur. Kendisini iyi yetiştirmiş olmasından dolayı hem tercüme yapmış ve hem de Batı'da matbaa alanındaki gelişmeleri takip ederek ülkemizde batılı anlamda modern matbaayı kurmuştur. Aynı zamanda sırasıyla Ruznâme-i Ceride-i Havadis, Tasvir-i Efkâr, Terakki, Hakâiku'l Vekâyi gibi dergi ve gazetelerde yazılar yazmış; Hayal, Çingiraklı Tatar dergilerinde çalışmıştır. 1872 yılında kendi adıyla neşrettiği yazılarında hükümeti eleştiren Ebüz'ziya Tevfik'in Şurâ-yı Devlet'teki görevine son verilmiş ve o bu olaydan sonra gazetecilik ve yazı işlerine daha çok önem vermeye başlamıştır. 1865 yılında Yeni Osmanlılar adlı cemiyete katılmıştır. Meşrutiyet fikirlerini savunup hükümeti eleştiren yazılarının çıktığı ibret gazetesi kapatılıp kendisi sürgüne gönderilmiştir. Türk matbuatında ilklerin çoğu onun tarafından gerçekleştirilmiştir. Ebüz'ziya Tevfik Bey 1873 yılında, Türk yazın tarihinde ilk defa bir gazete adına çıkarılan ve ilk edebi almanak olan Sâlnâme-i Hadika adlı yıllığı yayımlamıştır. Sirac gazetesinde hükümeti eleştiren yazılar yazınca bu sefer de

Rodos'a sürgüne gönderilmiştir. Her sürgüne gittiği yerde eserler vücuda getirmiştir. Konya'da sürgünde iken yıllık türünde on sekiz adet eser yazmıştır.

Ebüz Ziya Tevfik gerek gazeteciliği gerek devlette almış olduğu görevler esnasında meşrutiyet ve hükümetin bazı uygulamalarını eleştiren yazılar yazmıştır. Hepsinden ziyade ülkemizde yıllık (almanak) kültürünün gelişmesi, tipografi yazı usulü ile eserler oluşturulması ve gazetecilik faaliyetleri ile birlikte fikirlerini geniş çapta yayma imkânı bulmuştur. Avrupa'dan aldığı modern matbaa uygulamalarını daha ileriye taşıyarak Avrupa'dan birçok yerde matbuat alanında ödüller kazanmıştır.

KAYNAKÇA

- Büyük Ansiklopedi, "Ebüzziya Tevfik", C. IV, Milliyet Yayınları, 1990, s. 1480.
- Ebüzziya Tevfik, Yeni Osmanlılar, (Çev.: Ş. Kutlu), Pegasus Yayınları, İstanbul 2006.
- Gür, Âlim, Ebüzziya Tevfik Hayatı; Dil, Edebiyat, Basım, Yayın ve Matbaacılığa Katkıları, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 2009.
- <https://edebiyatvesanatakademisi.com/oyku-tiyatro-deneme-yazarlarimiz/ebuzziya-tevfik-hayati-eserleri-ve-hizmetleri/973>, E.T.: 05.05.2019.
- Işık, İhsan, "Ebüzziya Tevfik", Resimli ve Metin Örnekli Türkiye Edebiyatçılar ve Kültür Adamları Ansiklopedisi, C. III, Elvan Yayınları, Ankara 2006, s.1029.
- İslam Ansiklopedisi, "Ebüzziya Mehmed Tevfik", C. 10, TDV. Yay., İstanbul 1994, s. 377.
- Kara, Abdullah, H. 1297/M. 1880 Senesine ait Salname-i Kameri'nin Transkripsiyonu ve Değerlendirilmesi, Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep 2014.
- Karataş, Talat, Salname-i Hadika ve Salname-i Ebüzziya'nın Transliterasyonu, Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep 2010.
- Mercanlıgil Gündoğdu, Fahriye, "Ebüzziya Tevfik'in Türk Basımına Getirdiği Yenilikler", Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni, C. 32, S.1, 1983, ss. 5-10.
- Tansel, F. A., "Ebüzziya Tevfik", İslam Ansiklopedisi, MEB Yayınları, C. IV, Cüz 29-33, İstanbul 1964, s. 100.
- Ziyad Ebüzziya, "Ebüzziya Mehmet Tevfik", DİA, C. 10, İstanbul 1964, ss. 374-378
- Ziyad Ebüzziya, "Ebüzziya Tevfik", TDEA, Dergâh Yayınları, C. II, İstanbul 1977, s. 418.